

КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

Проблемні питання діяльності вищих навчальних закладів МВС України були предметом наукових досліджень О. М. Бандурки, Н. С. Барабашевої, В. В. Конопльова, В. М. Комарницького, О. В. Негодченка, Є. М. Моїсєєва, В. Л. Ортинського, Г. О. Пономаренко, М. П. Пихтіна, В. І. Петкова, В. І. Ряшко, О. В. Червякової, О. Н. Ярмиша та ін. Проте у вітчизняній юридичній науці питання адміністративно-правових відносин, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, а також питання їх класифікації висвітлені недостатньо; в існуючих наукових працях вони досліджені фрагментарно або в рамках ширшої правової проблематики, без комплексного підходу, а ряд організаційно-розпорядчих проблем, наявних сьогодні в діяльності вищих навчальних закладів МВС України, про які неодноразово наголошувалося у відомчих нормативних актах МВС, лише підсилюють актуальність наукового пошуку з досліджуваних питань.

Метою даної статті є вдосконалення класифікації адміністративно-правових відносин, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України. Для досягнення поставленої мети планується: визначити особливості вищих навчальних закладів МВС України як суб'єктів адміністративно-правових відносин; схарактеризувати сучасний стан теоретичної розробки питання про класифікацію адміністративно-правових відносин; сформулювати поняття адміністративно-правових відносин, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України; запропонувати перелік критеріїв класифікації таких правовідносин.

Як суб'єкти адміністративно-правових відносин вищі навчальні заклади МВС України мають такі *особливості*:

1. Вони характеризуються зовнішньою відокремленістю, оскільки є юридичними особами, мають власну назву, статут, прапор, символіку, відокремлене майно, рахунки в банках, печатки із зображенням Державного Герба України і свого найменування, від свого імені набувають майнових та особистих немайнових прав, мають обов'язки, є позивачами та відповідачами у суді.

2. Незважаючи на те, що вони складаються з багатьох структурних підрозділів, в адміністративно-правовій (публічній) сфері виступають виключно як одна юридична особа.

3. Їх основним призначенням є надання освітніх послуг, а беручи до уваги те, що вищі навчальні заклади МВС України є державними навчальними закладами, такі послуги отримали назву *державних послуг*, під якими пропонуємо розуміти послуги з боку державних органів, що спрямовані на забезпечення реалізації громадянами прав, свобод і законних інтересів у сфері вищої освіти.

4. Вищі навчальні заклади мають специфічну організаційно-штатну структуру. До їх складу можуть входити філії (інститути, факультети), територіально відокремлені підрозділи, які самостійно здійснюють навчальну, методичну, виховну та науково-дослідну роботу за окремими напрямками (спеціальностями) підготовки або освітньо-кваліфікаційними рівнями.

5. Вищі навчальні заклади МВС України мають відомче (у МВС) та міжвідомче (у Міністерства освіти та науки (МОН)) підпорядкування, оскільки обов'язковим для них є погодження з МОН: Статуту вищих навчальних закладів МВС, правил відбору та прийому, державного замовлення на підготовку фахівців, порядку організації навчального процесу, форм навчання та видів контролю за дотриманням вимог стандартів вищої освіти тощо.

6. Постійний та перемінний склад вищих навчальних закладів МВС України, переважна більшість якого має спеціальні звання рядового чи начальницького складу ОВС має особливий правовий статус, у зв'язку з чим для нього передбачені особливі умови проходження служби та соціально-правового захисту [1].

7. Діяльність вищих навчальних закладів МВС України провадиться за такими напрямками: навчально-методична робота, наукова робота, виховання, матеріально-фінансове та господарське забезпечення, які скеровують відповідні проректори (заступники ректора, начальника) вищого навчального закладу і які наділені відповідними організаційно-розпорядчими, у тому числі і владними, повноваженнями.

8. Фінансування вищих навчальних закладів МВС України здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, призначених для фінансування МВС, та інших джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством [2, с. 200].

Як сама проблема визначення правовідносин, так і їх класифікація привертають увагу не одного покоління науковців. Попри досить детальну розробленість цієї проблеми, вона і на сьогодні не є остаточно вирішеною. У науковій літературі пропонують різні варіанти класифікації правовідносин. Так, однією з підстав їх класифікації є поділ права на публічне і приватне, що є вихідним пунктом (основою) багатьох досліджень, у тому числі й щодо предмета нашого дослідження, а тому має дуже важливе значення.

У теорії права правовідносини класифікують за такими критеріями, як: функція права; характер обов'язку; ступінь визначеності суб'єктів; галузь права; субординація в правовому регулюванні; кількість суб'єктів; розподіл прав і обов'язків між суб'єктами; волевиявлення сторін; термін дії [3, с. 367–369]. Адміністративісти класифікують адміністративно-правові відносини за: виконуваними функціями, складом учасників, сферою виникнення, станом взаємної підпорядкованості суб'єктів [4, с. 182–184]; диспозицією норми, змістом, характером дій, розподілом прав і обов'язків між сторонами адміністративно-правових відносин, характером зв'язків між суб'єктами адміністративно-правових відносин [5, с. 54–55]; метою, предметом правового регулювання, характером дій зобов'язаного суб'єкта [6, с. 83–85]; організаційно-правовим складом учасників [7, с. 70–72].

Адміністративно-правові відносини, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, пропонуємо визначити як урегульовані адміністративно-правовими нормами суспільні відносини, що пов'язані із застосуванням організуючого та виконавчо-розпорядчого впливу одним із суб'єктів таких правовідносин, виникають як під час зовнішньої, так і внутрішньо-організаційної діяльності вищих навчальних закладів МВС України.

Що стосується класифікації адміністративно-правових відносин, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, то, на нашу думку, їх доцільно класифікувати за такими критеріями, як: місце або сфера виникнення; мета; зміст; адміністративно-правовий статус суб'єктів, які беруть участь у цих правовідносинах; предмет адміністративно-

правових відносин; кількість суб'єктів адміністративно-правових відносин; характер обов'язку учасника адміністративно-правових відносин.

Так, за таким критерієм, як місце або сфера виникнення адміністративно-правових відносин у діяльності вищих навчальних закладів МВС України, вони можуть бути: 1) внутрішньо-організаційними (апаратними); 2) зовнішніми. Насамперед вищим навчальним закладам МВС України як суб'єктам адміністративного права більш характерні внутрішньо-організаційні адміністративні відносини, які складаються з різних питань їх діяльності: кадрових, економічних, організаційних тощо (прийняття управлінських рішень; реалізація контрольних функцій; проведення структурно-штатних змін; проходження служби: прийняття на службу, призначення на посаду, формування кадрового резерву, проведення конкурсу на заміщення вакантних посад, оцінювання діяльності персоналу, застосування заохочень та дисциплінарних стягнень). У внутрішньо-організаційних адміністративно-правових відносинах обидві сторони є працівниками вищого навчального закладу МВС України, але один із них стосовно іншого має владні повноваження.

Вищі навчальні заклади МВС України є і суб'єктами зовнішніх адміністративно-правових відносин, наприклад, з питань дотримання дозвільних (ліцензійних, сертифікаційних) умов та правил надання освітніх послуг, дотримання протипожежних, санітарних, екологічних та інших норм тощо, нагляд та контроль за якими здійснюють органи виконавчої влади. Як приклад зовнішніх адміністративно-правових відносин у діяльності вищих навчальних закладів МВС України можна навести розгляд звернень громадян. Крім названих, вищі навчальні заклади МВС України вступають у зовнішні адміністративно-правові відносини з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з приводу: оперативного й бухгалтерського обліку результатів своєї діяльності; статистичної звітності; безпеки праці; сплати у відповідних випадках штрафу; створення спеціальних робочих місць для осіб з обмеженою працездатністю та організації їх професійної підготовки тощо.

Залежно від **мети** адміністративно-правові відносини, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, можуть бути регулятивними або охоронними. Так, регулятивні адміністративно-правові відносини пов'язані з реалізацією позитивних завдань державного управління і виникають з фактів правомірної поведінки суб'єкта, тобто такої поведінки, яка відповідає нормам права.

Як приклад таких правовідносин можна навести: визначення завдань та функцій вищих навчальних закладів МВС України, їх повноважень; акредитацію та ліцензування діяльності вищих навчальних закладів МВС України; ротацію персоналу; проведення атестації; розгляд звернень громадян тощо. У свою чергу, охоронні адміністративно-правові відносини в діяльності вищих навчальних закладів МВС України виникають з фактів неправомірної поведінки одного з їх суб'єктів. До них належать адміністративно-правові відносини, що виникають з приводу дисциплінарної та матеріальної відповідальності, застосування інших заходів адміністративного впливу (наприклад відшкодування шкоди). Вони виникають між правопорушником і правозастосовчим органом (його посадовою особою). Наприклад, вищі навчальні заклади МВС України несуть відповідальність за виконання кредитних договорів та дотримання фінансової дисципліни згідно з чинним законодавством. Відповідно до п. 4.1.1 Положення про вищі навчальні заклади МВС, ректор ВНЗ є відповідальним перед державою та МВС за дотримання законів, наказів і договірних зобов'язань, виконання покладених на ВНЗ завдань [8]. Керівники підрозділів курсантів (слухачів) ВНЗ (начальники курсів, заступники начальників курсів, командири навчальних взводів) відповідають за стан навчання, службової дисципліни та виховання курсантів (слухачів), знання й точне виконання ними вимог статутів органів внутрішніх справ та Збройних Сил України, розпорядку дня, підтримання зразкового внутрішнього порядку в підрозділах, збереження та стан озброєння, спеціальної техніки, майна, яке належить підрозділу (п. 5.12 Положення про вищі навчальні заклади МВС). Отже, охоронні адміністративно-правові відносини, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, пов'язані із встановленням правових заборон і застосуванням до порушників заходів адміністративного впливу.

За змістом адміністративно-правові відносини, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, можуть бути: 1) матеріальними, які виникають на основі норм матеріального права (наприклад визначення функцій, завдань та повноважень вищих навчальних закладів МВС); 2) процедурними, які є похідними від норм матеріального права і пов'язані з вирішенням індивідуальних справ (наприклад процедури розгляду скарг громадян, притягнення до дисциплінарної відповідальності, проведення конкурсу на заміщення вакантних посад, проведення

атестації, контрольних заходів тощо).

Залежно від адміністративно-правового статусу суб'єктів, які беруть участь в адміністративно-правових відносинах, що виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, можна об'єднати у такі групи: 1) ті, які виникають між вищестоящими органом (посадовою особою) і нижчестоящим органом (посадовою особою), наприклад між ректором і проректором, керівником кафедри та викладачем, курсовим офіцером та курсантом; 2) ті, які виникають між непідпорядкованими суб'єктами однакового організаційно-правового рівня (наприклад відносини між ректорами двох вищих навчальних закладів МВС України).

За таким критерієм, як предмет адміністративно-правових відносин, що виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, їх можна об'єднати у такі групи: 1) відносини, які пов'язані із створенням, реорганізацією чи ліквідацією вищого навчального закладу МВС України; 2) відносини, які пов'язані із ліцензуванням та акредитацією його діяльності; 3) відносини, які пов'язані із визначенням правового статусу вищого навчального закладу МВС України; 4) відносини, які пов'язані із організацією навчально-методичної та наукової роботи, виховання, професійної підготовки, матеріально-фінансового та господарського забезпечення вищого навчального закладу МВС України.

За кількістю суб'єктів адміністративно-правові відносини, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, можуть бути: 1) двосторонніми (призначення на посаду, притягнення до дисциплінарної відповідальності); 2) тристоронніми (проведення атестації); 3) багатосторонніми (виконання наказу ректора щодо забезпечення транспортної дисципліни).

За характером обов'язку виділяють: 1) адміністративно-правові відносини, що виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, активного типу, які полягають в обов'язку здійснити певні дії (наприклад, розглянути скаргу, вирішити питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності тощо); 2) адміністративно-правові відносини, що виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, пасивного типу, які полягають в обов'язку особи утриматися від небажаних дій, за які може настати відповідальність.

Таким чином, головною особливістю адміністративно-правових відносин, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів

МВС України, є те, що вони регулюються адміністративно-правовими нормами, які визначають межі належної, допустимої та рекомендованої поведінки їх учасників, більшість

яких має імперативний (наказовий) характер, а їх реалізація підкріплюється можливістю застосування примусової сили держави.

Література

1. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ УРСР : затв. постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29 лип. 1991 р. № 114 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Мандрик С. І. Особливості вищих навчальних закладів МВС України як суб'єктів адміністративно-права / С. І. Мандрик // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – Вип. 43. – С. 199–204.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1. Загальна частина / [ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова)]. – К. : Юрид. думка, 2004. – 584 с.
5. Адміністративне право України : підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
6. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. / С. Г. Стеценко. – К. : Атіка, 2008. – 624 с.
7. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
8. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС : наказ МВС України від 14 лют. 2008 р. № 62 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 21. – Ст. 615.

Надійшла до редколегії 02.12.2009

Анотації

Визначено особливості вищих навчальних закладів МВС України як суб'єктів адміністративно-правових відносин. Сформульовано поняття адміністративно-правових відносин, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів МВС України, а також запропоновано перелік критеріїв класифікації таких правовідносин.

Определены особенности высших учебных заведений МВД Украины как субъектов административно-правовых отношений. Сформулировано понятие административно-правовых отношений, которые возникают во время деятельности высших учебных заведений МВД Украины, а также предложен перечень критериев классификации таких правоотношений.

Peculiarities of higher educational establishments within the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as subjects of administrative and legal relations are defined. Definition of administrative and legal relations which appear during the activity of higher educational establishments within the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is formulated; the list of criteria for classification of such relations is offered.

УДК 342.92

Б. М. СЕМЕНКО,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА

Україна зі здобуттям незалежності стала на тернистий шлях побудови демократичного, правового суспільства. Об'єктивною була й необхідність модернізації багатьох сфер життя у зв'язку з переходом до ринкових відносин, що були не характерними для колишнього Радянського Союзу. Не стала винятком і будівельна галузь – одна з провідних галузей народного господарства. Основні вектори розвитку будівельного комплексу сформовані з огляду на основні тези стратегії економічного

та соціального розвитку України на 2002–2011 рр., відображені у Посланні Президента до Верховної Ради України [1].

Слід зазначити, що в реаліях сьогодення держава, на жаль, втратила становище монополіста та основного гравця на ринку житла. Приватні структури та компанії надають послуги в галузі будівництва. А тому зі зменшенням державної присутності, впливу та контролю на ринку будівництва збільшилась кількість доступних способів учинення протиправних